

Ivo Blom haalt bioscoopgigant Jean Desmet uit het vergeetboek

Van kermisklant tot cinemabaas

Op de rand

Een week aan het werk op je nieuwe VU-werkplek en de rechter-schouder begint te zeuren. Tja, dat krijg je ervan als je op zo'n stoel zit. Met een rugleuning die je onderlijf in onnatuurlijke bochten dwingt en armleuningen die zo wijd uiteen staan dat een Sovjet-zwemster er haar ellebogen nog niet losjes op kon laten steunen. Oftewel: de standaardbureaustoel van de VU - en van talloze andere instellingen. Ontworpen voor employee Doorsnee toen die nog 99 procent meneer was, en ondanks de forse vrouwelijking van het werknemersbestand nooit aangepast.

Nu hoef je echt geen arbodeskundige te zijn om te zien dat de gemiddelde vrouw heel anders van bouw is dan employee Doorsnee van tien jaar geleden. Kleiner, dat sowieso, en meestal een stuk smaller in de schouders. De taille over het algemeen wat hoger en als ze geluk heeft - maar daarover valt te twisten - meer achterwerk dan meneer. Kort gezegd, haar stoel moet anders. Lager, smaller, met naar binnen draaibare armleuningen en een rugleuning die de bilpartij alle ruimte laat.

Maar zie maar eens dat je er zoéén krijgt. Nee, die hebben we niet op voorraad, meldt de ene dienst.

Nee, die kun je niet op onze rekening bestellen, zegt de andere. En je baas zucht eens diep als je hem naar zijn budget vraagt.

Hoe noemden we dat ook alweer voordat het uit de mode raakte? Ongelijke Behandeling. En wat deden we daar toen ook alweer tegen? Demonstreren. Maar daar hebben we tegenwoordig geen tijd meer voor. En bovendien, het is niet nodig. Want voordat we onze

Plebsbioscopen en luxe cinémas, live muziek en clowneske explicateurs. Begin vorige eeuw was naar de film gaan een hele belevenis. Mede dankzij Jean Desmet, Nederlands meest ondernemende bioscopeigenaar. Filmwetenschapper Ivo Blom schreef zijn levensverhaal.

Ivo Blom in het oude interieur van Cinéma Parisien, nu een zaal van het Filmmuseum

Peter Strelitski

Floor Bal

Reizende bioscoopjes werden vaste luxetheaters, de lange film ontstond, Europa kreeg zijn eerste filmster en het wurgcontract deed zijn intrede. Grote ontwikkelingen in de filmwereld, en bioscopeigenaar en filmdistributeur Jean Desmet (1875-1956) zat er in de korte periode dat hij zich met film bezighield met de neus bovenop. Ze komen uitgebreid aan de orde in *Jean Desmet and the Early Dutch Film Trade*, de onlangs verschenen handelsuitgave van het proefschrift van Ivo Blom, docent filmwetenschappen bij Algemene Cultuurwetenschappen. Blom vertelt hierin het verhaal van Desmets bloeiende filmbedrijf én het verhaal achter een van de topcollecties van het Amsterdamse Filmmuseum.

Luxebios naast plebstent

In 1909 opende Desmet, na een aantal jaar met een bioscoop tent langs de kermis van Nederland gereisd te zijn, een van Nederlands eerste vaste bioscopen. Enkele maanden daarna volgde zijn latere favoriet, Cinéma Parisien, in de bocht van de Amsterdamse Nieuwendijk. Rond die tijd deed zich in snel tempo een tweedeling voor binnen de bioscoopwereld; je kreeg luxebioscopen, waar rijke mensen heen konden gaan zonder tussen het plebs terecht te komen, en 'volksbioscopen'. Vooral die laatste waren een groot succes.

Ze waren goedkoper dan het theater en het variété. Ook kon je er de hele avond binnenlopen - er waren geen vaste voorstellingen. In de zaal begeleidde minstens één pianist het spel op het doek. En bij bijzondere vertoningen werd er flink uitgekapt. Zo werd beelden van het zinken van de Titanic begeleid door een koor dat stichtelijke liederen zong. Omdat een groot deel van het publiek - typisten, slagstersjongens, dienstmeiden en havenarbeiders - analfabeet was, stond er vaak een explicateur op het podium die de meestal Frans- of Duitstalig tussentitels bij de stomme films vertaalde. Deze explicateurs zorgden nog eens voor extra amusement door het publiek op te juichen en soms de stemmen van de personages, baby's inclusief, na te doen.

Witte slavinnen

Toen filmkoop werd vervangen door filmverhuur aan bioscopen, werd het openen van filmzalen een goudmijn. De ene na de andere cinema opende zijn deuren. En al die nieuwe zalen hadden grote behoefte aan films. Jean Desmet was een van de weinigen die dat gat in de markt zag. Hij werd, behalve bioscopeigenaar, ook film-distributeur. Vooral van buitenlandse films, want Nederlandse films werden nog bijna niet gemaakt. En hij bleek een bijzonder goede neus te hebben voor wat het publiek wilde zien.

Werden in de beginjaren vooral korte filmpjes vertoond, na een tijdje kwamen er vooral uit Duitsland en Denemarken ook langere films. Met name de Deense producties waren een sensatie: ze schuwden het erotische aspect niet, al brachten ze het nog heel bedekt. Een genre op zich vormden de tragische 'witte slavinnenfilms': films over arme meisjes die, zodra ze voet aan wal zetten in Engeland of Amerika, de prostitutie in gelokt worden. Ook in Nederland sloegen de langere films aan. Al duurde het even voordat de Duitse rolprenten met de in het buitenland waanzinnig populaire Deense actrice Asta Nielsen ook hier begonnen te lopen.

Vrije jongen

Uiteindelijk betekende de Eerste Wereldoorlog het einde van Desmets carrière als bioscoopmagnaat: de Franse filmproductie stortte volledig in, België viel weg als doorvoergebied en Duitsland raakte meer op het eigen land gericht. Bovendien was Desmet typisch een vrije jongen en verzette hij zich tegen de wurgcontracten die de grote maatschappijen steeds vaker aan bioscopen oplegden. Hij wilde zelf zijn programma's samenstellen en niet gedwongen worden films te vertonen die hem niet aanspraken. Dus verkocht hij steeds meer van zijn bioscopen en stapte hij over op vastgoed. Doordat hij rijk was en bleef, hoefde

hij zijn verouderde filmverzameling - ongeveer negenhonderd in totaal - nooit van de hand te doen. Dus bleven ze rustig liggen op de zolder van de enige bioscoop die hij nooit verkocht, Cinéma Parisien in Amsterdam. De kleindochter van Desmet noemde het een toeval dat alle films zo goed bewaard bleven. Filmmateriaal is namelijk bijzonder brandbaar, en Desmet liet uit zuinigheid geen brandblussers plaatsen in zijn gebouw.

Unieke bron

Na Desmets dood werden de films overgebracht naar het Filmmuseum, waar ze tot de jaren tachtig lagen te verstoffen. Toen werden ze gerestaureerd en bleek wat een unieke en rijke bron ze eigenlijk boden. Veel van de films waren in de landen van oorsprong al verloren gegaan. Desmets exemplaren gaven filmwetenschappers nu een nieuwe kijk op hun eigen filmverleden.

Gezien de plotselinge interesse leek het het Filmmuseum een goed idee om een boek over de achtergrond van de collectie te schrijven. Filmwetenschapper Ivo Blom, indertijd assistent-conservator bij het museum, wierp zich op het zeer grote archief van Desmets bedrijf. Uiteindelijk promoveerde hij in 2000 op de conclusies van dit onderzoek aan de UvA, met het boek *Jean Desmet and the Early Dutch Film Trade* nu als resultaat.

leuzes bepaald en de spandoeken geschilderd hebben, zitten we al thuis met gierende rsi. Stemmen met de schouders zullen we dat maar noemen.

Anne Pek

In *Op de rand* staan voorvallen in de marge van het universitaire nieuws.

ingezonden mededeling

Liliane Fonds
STICHTING

geef om dit kind

giro 7 800 800

Sara (10 jaar)

Sara uit Peru heeft een aangeboren afwijking aan haar heupen. Door operaties wordt dit gecorrigeerd. Na elke operatie zit Sara enkele maanden in het gips. Toch blijft ze een vrolijke meid die graag zingt en plezier maakt. Sara's oma redt het niet de operaties helemaal zelf te betalen. Daarom helpt het Liliane Fonds met een bijdrage van tot nu toe € 838,18. Het Liliane Fonds helpt kinderen zoals Sara, kinderen die zonder steun geen kans maken op medische of sociale revalidatie. Help u mee?

Havensingel 26, 5211 TX 's-Hertogenbosch
T 0800 7 800 800 (gratis) www.lilianefonds.nl
voortichting@lilianefonds.nl

Het speciale fonds voor kinderen met een handicap in ontwikkelingslanden